

कारूं का खजाना

“बरं, आता सत्तरच्या दशकात मी करूं का खजाना शोधला आहे, जो मला आयुष्यभर आनंदी ठेवण्यासाठी पुरेसा आहे — संगीत शिकण्याचा अखंड आनंद,” असे आनंदाने चमकत व्यवस्थापनाचे प्राध्यापक असलेले व सुमारे नऊ वर्षांपूर्वी सेवानिवृत्त झालेले डॉ. सोहनलाल यांनी आपल्या मित्राला सांगितले. त्यांच्या या उघडकीमुळे त्यांचा मित्र तेवढाच थक्क झाला.

सेवानिवृत्तीनंतर डॉ. सोहनलाल यांना आरोग्याच्या खूप त्रासदायक टप्प्यातून जावे लागले. अशक्त, अशक्तपणा व जवळजवळ घरात/खाटेवर खिळून पडलेले, ते आपले भारतीय संदर्भातील अनुभव लिहून ठेवू लागले, अधिक करून वेदना व आजारांच्या दुष्परिणामांपासून लक्ष हटवण्यासाठी. हे पुस्तक प्रकाशित करण्यासाठी नव्हते, पण जेव्हा डझनभर पुस्तके तयार झाली, तेव्हा त्यांनी हे प्रत्यक्ष अनुभवांवर आधारित लेखन व्यवस्थापन विद्यार्थ्यांना, शिक्षकांना व काम करणाऱ्या व्यवस्थापकांना परवडणाऱ्या किमतीत उपलब्ध करून द्यावे असे ठरवले.

अकादमिक प्रकाशक “मोठी वजनी” पुस्तके महाग किमतीत विकतात, भारतीय व्यवसायाच्या संदर्भाने लिहिलेली छोटी, टोकदार व स्वस्त पुस्तके प्रकाशित करण्यात रस नाही, यामुळे ते खिन्न झाले होते.

ऑनलाईन विक्रीचा मार्गही त्यांनी प्रयत्न केला. परंतु तिथेही प्रस्थापित विक्रेत्यांना कल्पनिक साहित्य व चरित्रात्मक साहित्य यामध्येच अधिक रस होता. त्यांनी तयार केलेल्या प्रकारच्या साहित्याला मागणी नव्हती. याहूनही त्रासदायक म्हणजे त्यांच्या छापखान्याने नेमलेल्या नामांकित कुरिअर कंपनीचा अनुभव. त्यांनी पुस्तके वेळेवर पोहोचवली नाहीत आणि बनावट सही दाखवून डिलिव्हरी दाखवली. तीन वेळा असे झाल्यानंतर त्यांचा विश्वासच उडाला आणि त्यांनी पुस्तक परतही मिळवू शकली नाहीत.

त्यानंतर त्यांनी ई-बुक्सचा मार्ग अवलंबला. छापील पुस्तकांच्या तुलनेत त्यांना अनेक फायदे होते: खरेदीची सोय, खर्चात मोठी बचत, वेळेवर डिलिव्हरी, गरजू व्यक्तींना मोफत भेट देण्याची सुविधा, कुठेही कधीही वाचनाची सोय, बरोबर नेण्याचा आराम, वर्गात लगेच शेअर करण्याची क्षमता, अभ्यासक्रमानुसार संक्षिप्त साहित्य तयार करण्याची सोय इत्यादी. पण स्थानिक विक्रेत्यांनी दिलेल्या वेबसाईट्समुळे त्यांची आशा पुन्हा फोल ठरली. त्या वारंवार क्रॅश व्हायच्या, प्रतिसाद मिळत नव्हता, डेटा बॅकअप नसायचा. ऑफिस, सहाय्यक वा कोणतीही मदत नसताना आणि मर्यादित पेन्शनमधून सर्वकाही चालवताना हे असह्य व निराशाजनक झाले.

एका दिवशी अतिशय खिन्न होऊन त्यांनी ठरवले की हे सगळे सोडून तीर्थयात्रेला जावे — चारधाम यात्रा व १२ ज्योतिर्लिंगांचे दर्शन. जुलै ते ऑक्टोबर २०१९ या तीन महिन्यांत त्यांनी तेलंगणा, महाराष्ट्र, झारखंड व उत्तराखंडातील सहा देवस्थाने पती-पत्नीने मिळून पूर्ण केली. दोघांनाही एक तासाचा रस्ताही जड जात असताना हे अशक्यप्राय होते. परतल्यावर त्यांना प्रश्न पडला — “आपण हे सर्व प्रयत्न सोडून देऊन जीवनाचे नवे पान सुरू करावे का?”

याच यात्रेत एक विलक्षण घटना घडली. डॉ. सोहनलाल यांना सुप्रसिद्ध गायिका लता मंगेशकर यांची ९०व्या वाढदिवशी भेट घेण्याची संधी मिळाली. सहा महिन्यांपूर्वी निधन झालेली त्यांची मोठी बहीण लताबाईची गाणी फार आवडायची. ती लहानपणी अनेकदा गुणगुणायची. तिला वाटायचे की डॉ. सोहनलाल यांनीही गाणी गायला हवीत, पण त्यांचा आवाज साथ देत नसे. मात्र, लता ताईच्या पायाला स्पर्श करताच काहीतरी विलक्षण झाले. त्यांना जाणवले की निराशा टाकून द्यावी आणि संगीत शिकायला सुरूवात करावी. आवाज साथ देत नसेल तर वाद्य वाजवून बघावे.

घरी परतल्यावर त्यांनी २८ वर्षांपूर्वी स्पेनमध्ये घेतलेले जुने कॅसिओ कीबोर्ड झटकले. त्या वेळी नऊ महिन्यांच्या एक्सचेंज प्रोग्रॅमसाठी ते एकटे गेले होते, पण शैक्षणिक, प्रशासकीय व कौटुंबिक जबाबदाऱ्यांमुळे कधी वाजवायला वेळ मिळाला नव्हता. आता त्यांनी काही कळा दाबल्या आणि सुरांचा खेळ सुरू केला. काही

आठवड्यांतच एका गाण्याची ओळ वाजवता आली आणि ते मुलासारखे आनंदित झाले. पुढे ओळीनुसार शिकून त्या जोडू लागले. ते सलग नव्हते, पण त्यातून समाधान मिळाले.

मार्च २०२० मध्ये ते मुलीकडे गुरुग्रामला गेले असताना कोरोनामुळे लॉकडाऊन झाले. तिथे नातीकडेही कॅसिओ होता. त्यावर सराव करत १४ एप्रिलला पहिल्यांदा त्यांनी पूर्ण गाणे सलग वाजवले.

“हे कसे झाले?” ते स्वतः चकित झाले. कडक बोटे, अशक्त स्मरणशक्ती असूनही मार्गदर्शकाविना गाणे कसे वाजले? त्यांनी रेकॉर्डिंग सुरू केले, ऑडिओ फायली जोडल्या आणि जरी सुरुवातीला कच्चे असले तरी काही गाणी तयार होऊ लागली.

एकीकडे ते वेबसाइट डिझाइन, होस्टिंग व ऑपरेटिंग शिकू लागले. दशकभरापूर्वी या क्षेत्रातून हात आखडता घेतला होता. स्वतःचा होम वेब सर्व्हर तयार करण्याची कल्पना त्यांना रोमांचित करणारी ठरली. त्याचबरोबर त्यांनी साहित्याचे ऑडिओ-व्हिडिओ तयार केले, त्यात गाणी व चित्रे मिसळली, स्ट्रॅटेजिक मॅनेजमेंट या विषयाचे संगीतमय परिचयात्मक व्हिडिओ तयार केले.

गुगलवर शोधताना त्यांना कळले की मानवी मेंदूमध्ये शेकडो ट्रिलियन सिनॅप्स तयार होण्याची क्षमता आहे आणि साठ वर्षांच्या वयानंतरही माणूस केवळ ३०% वापरतो. नवीन सिनॅप्स तयार होण्याची क्षमता वयानुसार कमी होत नाही.

“म्हणजे मी अजून नवीन गोष्टी शिकू शकतो?” असा प्रश्न त्यांना पडला. त्यांना “करूं का खजाना” सापडल्याचा आनंद झाला — आयुष्यभर शिकत राहण्याचा.

या जाणिवेने प्रेरित होऊन त्यांनी काही नवनवीन प्रयोग सुरू केले:

1. केकेचे ढाबा
2. व्हिडिओ निर्मिती
3. मोबाईल सर्व्हर
4. पाउच बुक
5. २ पानी स्ट्रॅटेजिक मॅनेजमेंट पुस्तक
6. पॉकेट ५W स्पीकर व हेडफोन